

DS. OKKE JAGER, *Op de Man af*, Uitgeversmij. Kok, Kampen, 1957, 83 bls.

Die geskifte van ds. Okke Jager is nie onbekend in ons land nie. Ons het hom daaruit leer ken as iemand met 'n styl van sy eie en wat ook die dinge op sy eie manier sê. Soms kyk die leser 'n bietjie vreemd op, want dit lyk asof ds. Jager 'n effens ondeunde voorliefde het om opsetlik af te wyk van die tradisionele en enigszins deftige segswyses waaraan ons in stigtelike lektuur gewoon is. Maar hierdie verrassende element, afgesien nou van die inhoud self, boei juis die leser en hou sy belangstelling gaande. Die boekie wat hier aangekondig word, bestaan uit twee dele en bevat kort toesprake wat ds. Jager in Oktober 1957 onmiddellik na die nuusberigte voor die N.C.R.V.-mikrofoon gehou het; in die tweede gedeelte gee hy ons 'n aantal toesprake wat hy gehou het op samekomste van die Interkerkelyke Jeugd-Evangelisasie in Rotterdam en wat deur de I.K.O.R. in 1954, 1955 en 1957 uitgesaai is. Die titel van die bundel kenmerk die inhoud. Ds. Jager rig hom regstreeks tot sy inluisteraars (lesers) en spreek hulle as van aangesig tot aangesig persoonlik toe, vandaar veral in die tweede gedeelte die dikwels amikale toon, wat intussen eger nie steurend is nie. Die inhoud van beide gedeeltes is fris en prikkel die belangstelling dwarsdeur. Hier en daar, soos reeds opgemerk, kyk die leser 'n bietjie verras op, omdat ds. Jager dinge so anders sê as wat hy gewoon is om te hoor en die indruk word ook weleens gewek dat daar op 'n enigszins te familiere wyse oor heilighede gepraat word, maar wanneer die doel wat ds. Jager met sy toesprake beoog en probeer bereik, in aanmerking geneem word, kan 'n mens verstaan waarom hy hom sò en nie anders nie uitdruk. Trouens dwarsdeur blyk sy hoë erns. Hy wil die moderne mens in die hart raak en daarom is sy pyle soms sonderling gepunt. Intussen is dit goed dat daar—om nou 'n ander beeld te gebruik—'n verfrissende bries deur ons geekte godsdienstige terminologie waai—mits die koring maar nie met die kaf wegstuiwe nie! Ons wil dan ook baie graag hierdie boekie, netjies uitgegee met 'n helder druk wat die uitgewer tot eer strek, aanbeveel en die hoop uitspreek dat dit 'n ruime

debiet mag geniet. Vir die jong Afrikaanse leser wat nie al te vertrouwd met die Nederlandse idioom is nie, kan weliswaar sommige uitdrukkinge ietwat duister wees, maar die verband verklaar die betekenis. Ons bly ds. Jager dankbaar vir hierdie publikasie.

D. F. ERASMUS, SNR.

F. J. POP, *Bijbelse Woorden en hun Geheim*, Deel II, Boekencentrum N.V., 's Gravenhage, 1958, 391 bls.

Deel I van hierdie het reeds in 1957 'n tweede, hersiene druk beleef, wat toon dat dit in 'n besliste behoefte voldoen.

Die subtitel van die boek is: „Theologiese verklaring van een aantal bijbelse woorden.” Daarmee het ons die inhoud van die boek ook adekwaat omskrywe. Die twee dele van die boek is selfstandig in die sin dat albei by die letter A begin en alfabeties verdergaan, maar verskillende woorde behandel.

Die aantreklikheid van die boek lê in die feit dat dit wetenskaplik verantwoord is, maar nie te swaar op die hand is nie. Dit lewer baie materiaal vir preke en bied dit op handige wyse aan. Ook vir naslaandoeleindes is dit handig. Ek glo dat elke predikant dankbare gebruik van hierdie boek sal kan maak en wil dit ten sterkste aanbeveel.

DR. P. S. DREYER

FRITZ OTTO BUSCH, *Tegenspellers van de Koning. Het Leven der Herodessen*, J. H. Kok N.V., Kampen 1959, 201 bls.

Die oorspronklike titel van hierdie boek is *Was begab sich aber zu der Zeit?* en is in Nederlands vertaal deur ds. F. D. Boerkoel.

Die boek behandel die geskiedenis van die Herodesse vanaf Herodes die Grote (40 v.C.) tot by die verwoesting van Jerusalem. Omdat dit die tyd van die Nuwe Testament is, kry ons hier 'n massa historiese gegewens, plekbeskrywings, beskrywings van gewoontes, huise, reise, vorme, wette en wat nog meer wat as agtergrond en illustrasie van die evangelies dien. Die stof is lewendig en gemaklik aangebied, op sommige plekke selfs in 'n vorm wat lyk na 'n roman. Dit slaag daarin om die tyd en gemeenskap waarin Jesus opgetree het, vir ons te laat lewe. Dit prikkel 'n mens ook onwillekeurig tot verdere nalees—soms juis deur aanveggbare stellings.

Dit is een van die interessantste boeke wat ek vir 'n lang tyd gelees het.

DR. P. S. DREYER

DR. JOH. BLAUW, *De andere Wereld*, J. H. Kok N.V., Kampen 1958, 75 pp.

Die doel van hierdie boekie is om nuus deur te gee aangaande die sending oor die hele aarde. Getalle en syfers om die ontwikkeling sedert 1925 en die huidige stand in Asië, Afrika en Latyns-Amerika te skets,

word vir ons uitgewerk. Daarby word kortliks gewys op die teenstand sowel as medewerking wat die sendingwerk in die verskillende gebiede ondervind.

Uit die aard van die saak moet ons verwag dat die gegewens baie kortliks en die oorsig baie vlugtig sal wees—daarvoor is die boekie te klein en die gebied wat dit dek te groot. Maar dit vervul in sy doel, naamlik om vir ons nuus en handige gegewens oor die huidige stand van sake in die uitbreiding van die Christendom te gee.

DR. P. S. DREYER

DR. C. A. VAN PEURSEN, *Filosofiese Oriëntasie. Een Inleiding in de wijsgerige Problematiek*, J. H. Kok N.V., Kampen, 1958, 275 pp.

Dr. van Peursen is 'n baie produktiewe skrywer en by ons ook reeds goed bekend. Ook ons studente maak dankbare gebruik van sy verskillende inleidings in die wysbegeerte.

Hierdie werk is 'n inleiding in die probleme op wysgerige gebied. Dit is verdeel in vyf dele: A. Kennis; B. Het Zijn; C. De Wereldbeschouwing; D. De Wereld; E. De Mens. 'n Sesde deel (F. Aanhangsel) gee verskillende aanwysings, 'n beknopte oorsig oor die geskiedenis van die wysbegeerte, 'n register van filosofiese begrippe en 'n naamregister.

Die werk is 'n inleiding en wil niks anders wees nie. 'n Inleiding lewer egter sy spesifieke probleme op: Dit moet helder en betreklik eenvoudig geskrywe wees; dit moet probleme nie ontwyk nie, maar duidelik aantoon, terwyl van die skrywer verwag word om stelling in te neem en die beginner rigting te gee; dit moet sy gebied so volledig moontlik dek, sonder om oorlaai te wees. Aan hierdie vereistes voldoen die werk van Dr. van Peursen uitmuntend.

Ek kan die werk ten sterkste by ons studente en elke wysgerigegeïnteresseerde aanbeveel. Ons sal die boek nog baie gebruik.

DR. P. S. DREYER

R. SOEDARMO, *In de Wereld maar niet van de Wereld. Een Studie over de Grondgedachten van de Theologie van Friedrich Gogarten* (Diss., V.U.), J. H. Kok N.V., Kampen, s.j. (promosie het in 1957 plaasgevind), 159 pp.

Hierdie dissertasie bied ons 'n deeglike, sistematiese, oorsigtelike samevatting van die werk van Gogarten. Vir iemand wat 'n samevattende werk oor Gogarten soek, kan ek hierdie werk beslis aanbeveel. Die kritiek van die promovendus op Gogarten pas in die patroon van die kritiek wat van Gereformeerde kant op die dialektiese teologie uitgeoefen word.

DR. P. S. DREYER

CALVIN G. SEERVELD, *Benedetto Croce's earlier aesthetic Theories and literary Criticism. A critical philosophical look at the development during his rationalistic years*, (Diss., V.U.), J. H. Kok N.V., Kampen, 1958, 110 pp.

Croce is een van die belangrikste denkers van ons tyd. Die Croce wat ons gewoonlik ken en rekening mee hou, is die latere Croce en dan veral sy geskiedenisfilosofie, wat baie invloed uitgeoefen het. Deur sy invloed op Collingwood het hy ook groot invloed in die Engelse wêreld gekry. Die proefskrif onder bespreking gaan egter oor die jong Croce, die gewoonlik minder bekende. In hierdie opsig is die dissertasie 'n welkome aanvulling van ons literatuur oor Croce en iemand wat 'n studie van hierdie figuur maak, sal dankbare gebruik van hierdie dissertasie kan maak.

DR. P. S. DREYER

DR. T. MINNEMA, *The social Ethics of Reinhold Niebuhr. A structural analysis*, J. H. Kok N.V., Kampen 1958, 124 pp.

Hoewel in hierdie uitgawe nêrens 'n aanduiding in hierdie rigting is nie, het hierdie werk waarskynlik oorspronklik as dissertasie gedien. Dit dra al die kenmerke van 'n dissertasie. Dit wil nie sê dat dit nie 'n bruikbare en belangrike werk is nie. Intendeel, die skrywer het geslaag daarin om die kern van Niebuhr se etiese denke raak en oorsigtelik te stel en is 'n welkome bydrae tot die literatuur oor Niebuhr. 'n Behoorlike geklassifiseerde en uitgebreide literatuurlys aan die einde verhoog ook die waarde van hierdie boek.

Ek wil die boek graag aanbeveel. Ek hoop dit sal bydra tot groter belangstelling by ons in 'n baie belangrike denker van ons tyd.

DR. P. S. DREYER

DR. F. W. GROSHEIDE, *I Corinthe. Serie Commentaar op het Nieuwe Testament*. J. H. Kok, Kampen, 1957. Gld. 19.25.

In werklikheid is hierdie boek 'n vrywel onveranderde herverskyning van die werk met dieselfde naam van 1932 in die nuttige en bekende „Bottenburg-serie”. By wyse van voetnote is verwysing na die literatuur oor die afgelope vyf-en-twintig jaar bygewerk maar nie verwerk nie. Dit is jammer dat weens hierdie metode die uiters waardevolle diskussies van die afgelope jare op die gebied van hierdie Bybelboek geen kritiese oorweging ontvang nie. Ek verwys met name na die nuwere benaderinge en besprekinge, ook in Gereformeerde kringe, van I Kor. 7. Jammer ewe-eens dat die voortreflike werk van byvoorbeeld *Van Stempvoort* in sy Eenheid en Schisma met niks meer as 'n voetnoot aangedui word nie. Netso jammer ook dat *Cullmann* se Petrus, Junger, Apostel und Martyrer en sy ingrypende behandeling van I Kor. 15 in Unsterblichkeit oder Auferstehung der Toten heeltalmaal buite rekening val.

Die blywende betekenis van die werk lê in sy volledige behandeling van die materiaal oor I Kor. tot 1932.

Soos al die uitgawes van Kok val ook hierdie werk op deur sy keurige versorging. Die band is smaakvol en sterk; die nuwe letterkas maak die lees 'n aangename taak.

Onder die voorbehoude hierbo gestel, kan die werk vanweë sy omvangryke bespreking van die vernaamste benaderinge van I Kor. nog al die tyd sy plek met eer volstaan in die studeerkamer.

A. S. GEYSER

De Bijbel in Nieuwe Vertaling met verklarende Aantekeningen. Het Nieuwe Testament. J. H. Kok, Kampen, 1957. GLD. 17.50.

By die teks van die Nederlandse Bybelgenootskap se Nuwe Testament het Dr. N. J. Hommes, Dr. J. L. Koole, Dr. P. G. Kunst, Dr. H. N. Ridderbos en Dr. R. Schippers verklarende aantekeninge geskryf. Hierdie name is al waarborg dat mens, sy dit ook 'n behoudende maar dan, deeglike en verantwoorde verklaring by die geskrifte van die Nuwe Testament kan verwag. Vir ons in Suid-Afrika wen die werk aan betekenis omdat juis nou 'n werk met dieselfde opset in Afrikaans gepubliseer word. Die verklaarders volg die metode om aan elke boek of brief 'n baie kort en saaklike inleiding te laat voorafgaan. Eintlik is dit meer 'n karakterisering van die boek as 'n inleiding in die vakwetenskaplike sin van die woord. Die rykdom aan teksverwysinge na die Ou en die Nuwe Testament verhoog die waarde van die werk. Met sy gefundeerde kennis en bondige uiteensetting sal dit die Bybellesende lidmaat as 'n uitnemende gids kan dien en meeste van sy vrae kan beantwoord.

A. S. GEYSER

C. H. DODD, *De Apostolische Prediking en haar Ontwikkelingsgang.* G. F. Callenbach, Nijkerk. S.j.

Met 'n woord ten geleide van Prof. Dr. P. A. van Stempvoort bied H. C. Dirkse-Bresters hierdie hollandse vertaling van die agtste uitgawe van Dodd se *The Apostolic Preaching and its Developments*.

Met sy verskyning in 1936 het hierdie werk al gou tot een van die klassieke van die twintigste eeuse Christendom uitgegroeï. En soos dit hoort met klassieke werke doen mens jouself net skade aan as jy dit in die vergetelheid laat verval. Ek maak daarom van hierdie besprekings geleentheid gebruik om opnuut en in ons land miskien vir die eerste keer die aandag van alle teoloë en alle studente van die Skrif op te eis vir Dodd se werk. Ek wil dit doen bywyse van 'n kort oorsig oor die inhoud en die aanwys van markante gevolgtrekkings.

Vooraf moet nog gesê word dat talle voorstellings wat twintig jaar gelede deur die skrywer in hierdie ondersoek geformuleer is, aanleiding geword het vir 'n hele ry selfstandige ondersoeke wat nou nog in die

brandpunt van belangstelling en diskussie staan. In sy wese kom Entmythologisering en Gattungsgesichte en die teenoorstelling teen beide voort uit Dodd se ondersoek na die vroegste christelike kerygma. Cullmann se meesterlik uitgewerkte Christologie des Neuen Testaments met sy nadruk op die Christus as die Lydende Knecht van God soos dit in die petriniese prediking voorkom, ontspring aan hierdie ondersoek van Dodd.

Teenoor didache en homilia as die leermetode van die latere Kerk, sonder die skrywer die vroegste christelike prediking af as kerygma of euangelizesthai en hy karakteriseer dit en volg dit na in al sy gange en al sy stadia dwarsdeur die Nuwe Testament. Hy neem die primitiefste vorm daarvan te ontdek in I Kor. 1:23 en 2:2-6 en Gal. 3:1 en Rom. 10:8-9. Dit het altyd tot inhoud Jesus Christus of die Basileia tou Theou en die elemente daarvan is altyd: Jesus Christus het gesterf vir ons sonde, het opgestaan uit die dood en het daarmee die profesieë, met name van Ps. 110, vervul. Die eindtyd het nou aangebreek. 'n Verdere proewe van hierdie kerygma lê in Hnd. 2:14-36, 38-39; 3:12-26; 4:8-12; 10:34-43. En laasgenoemde is nie soseer die kerygma van Petrus nie as wel dié van die Jerusalemse Kerk. Die elemente daarvan vertoon 'n effens anderse klem: Die tyd is vervul deur Jesus Christus die Seun van Dawid wat volgens die raad en voorkennis van God gesterf en opgestaan het uit die dood en nou volgens die Skrifte aan die regterhand van God sit; die Heilige Gees bewys sy teenwoordigheid in die Kerk. Met sy aanstaande wederkoms word die messiaanse ryk voltooi. Maar dan sal Hy rig oor lewendes en dooies. Hierdie jersusalemse kerygma sluit altyd met 'n oproep tot bekering en die belofte van vergiffenis van sonde en lewe in die komende eeu. Dodd merk op dat dié prediking die raam van Jesus se eie predikingsprogram volg as mens Mrk. 1:14 en 15 in aanmerking neem. En nou wys die skrywer op 'n eerste ontwikkelingsstadium van die kerygma: Jerusalem noem Jesus nooit Seun van God nie—dit doen Paulus vir die eerste maal—maar betrek by voorkeur op Hom die titels van Dito-Jesaja.

Die uitbly van die wederkoms noodsaak 'n hersiening van die vroeëre twee vorme van die kerygma: met behulp van die joodse apokaliptiek word gesoek om die vertraagde parousie te verklaar. Dodd vind proewe daarvan in II Thess., Joh. 21:20-23 en Mrk. 13. Hy noem dit *gerekonstrueerde eschatologie* of *futuriese eschatologie*. Dit word gekenmerk deur apokaliptiese elemente wat die „tekens van die tye” benadruk en deur 'n lewendige belangstelling vir die biografiese besonderhede oor Jesus. Dit word die tyd van die sinoptiese Evangelies. Evangelie in die sin van 'n neutestamentiese geskrif is in feite primitiewe kerygma plus historiese feitemateriaal.

'n Verdere ontwikkeling vind plaas wanneer Paulus die manifestasies van die Heilige Gees in die lewe van die Kerk verklarend wil sistematiseer. Uit die teenwoordigheid van die Gees lei hy eerstens af sy voortdurende herhaalde eis van die eenheid, en die innige gemeenskap van aanbidding, behoeftes en hulpbronne in die kerk. Dit is wat Paulus bedoel met „die

gemeenskap van die Heilige Gees”, II Kor. 13:13 en Fil. 2:1. Op sy beurt lei dit tot die hoë sedelike en verstandelike waardering van die gawes van die Gees en in besonder van die liefde, I Kor. 12–14. Die wonderbaarlike eenheid van die Kerk sien hy as die werk van die Gees, I Kor. 12:13.

Dit skep egter ’n probleem: As die Kerk God’s volk op aarde is, hoe moet mens dan daarmee versoen dat die wêreld nog maar voortgaan soos voorheen? Paulus antwoord dat dieselfde Gees wat Hom in die eenheid van die gemeenskap openbaar, ook die Gees van Christus is; die gemeenskap van Christus is die gemeenskap van die Gees, I Kor. 1:9; II Kor. 3:17. Die persoon van Christus ontvang as ’t ware liggaamlike uitbreiding in sy liggaam op aarde, d.i. in die Kerk. En die Kerk het ook al die attribute van Christus self—opstanding, ewige lewe, nuwe lewe regverdigheid, heiligheid en oorwinning oor die dood. M.a.w. Paulus sien die messiaanse eeu as hier en nou verwerklik in die lewe van die Kerk. En dit is die blywende verdienste van Dodd dat hy hierdie pauliniese beskouing die tekenende naam gegee het van „gerealiseerde eschatologie”. Vir hierdie gemeenskap ontwerp die apostel daarom ook ’n gemeenskaps-etiek op die basis van Jesus se prediking. Die vernaamste moment daarvan, netsoos van die Bergrede, is die liefde, Fil. 2:3 vv.; Rom. 5:5; Gal. 5:22; I Kor. 13.

Ook die Vierde Evangelie word beheers deur die voorstelling van die teenwoordigheid van Christus deur sy Gees in sy Kerk. Daarom bid Jesus om die eenheid van die Kerk en benadruk Hy, volgens hierdie Evangelie, netsoos Paulus, die liefde. Joh. 17; 10:11–15; 15:13–17; 14:23–24; 13:34–35. Die eschata is in die storie verwerklik en vervul. Toekoms het hede geword in „Die Woord het vlees geword” en die kruiswoord, „dit is volbring”.

Dodd oordeel dat die werk van Paulus en Johannes die grootste sprong in die ontwikkelingsgang van die apostolisese prediking in die Nuwe Testament verteenwoordig. Die tradisionele kerygma met sy bowe-bou in aanpassing by die nood van die tyd word die „regula fidei” vir die tweede en derde eeuse Christendom om eindelik uit te mond in die Apostolicum en die liturgie van die universele Kerk.

Hierdie ondersoek eindig met ’n behartenswaardige oproep aan die twintigste-eeuse eksegeet: hy moet die heilsfeite vir sy eeu interpreteer; histories-kritiese ondersoek alleen voldoen nie; die eksegeet moet die oorspronklike kerygma vir die mens van die twintigste eeu ontdek en opnuut interpreteer.

Selfs ’n betreklik lang oorsig soos hierdie kan die rykdom van Dodd se boek nie by benadering demonstreer nie. Die eksegeet en die prediker kan in daardie rykdom alleen deel deur die werk aandagtig te lees. En die taak word veraangenaam deur hierdie mooi hollandse vertaling.

A. S. GEYSER

DS. H. TH. VAN MUNSTER, *Feiten uit de Bijbel*, I. Het Oude Testament; II, *Het Nieuwe Testament*. J. H. Kok N.V., Kampen 1957.

Hierdie twee deeltjies, elk amper 100 bladsye klein formaat, is bedoel vir katkesasies en die godsdiensonderwys op hoër skole. Na elke les word dan ook 'n aantal vrae gestel. Hoewel die titel 'n sterk mate van objektiwiteit suggereer, kom tog omvermydelik by die behandeling van die inhoud van die Heilige Skrif 'n subjektiewe element te voorskyn. Die skrywer staan kennelik op neo-Calvinistiese grondslag. Dit blyk bv. uit die onbevange manier waaroor hy oor die „proefgebod” van Gen. 3 praat: 'n stukkie teologie wat 'n bepaalde interpretasie van daardie hoofstuk behels; in hierdie verband spreek hy ook daarvan dat die duivel „in een slang gevaren” tot die mens gekom het. Dis moontlik, maar 'n mens kan dit moeilik 'n „feit uit die Bybel” noem. So ook berus die Messiaanse interpretasie van Gen. 3:15 en 9:26 nie regstreeks op die woorde van die Heilige Skrif nie, maar op 'n bepaalde teologiese uitleg daarvan. 'n Ander voorbeeld van die teologiese invloed vind ons op I, p. 23, waar van die tien gebooue gesê word: „Het was dezelfde Wet, die God de mens had ingeschapen in het paradijs”. Hoe weet die skrywer dit? Die Skrif vertel daar niks van nie. Dat die tempel-visioen van Eseg. 40-48 'n simboliese skildering van die Christelike Kerk sou wees, is ook 'n eksegetiese kunsgreep waartoe die Skrif self geen aanleiding gee nie. So skuil daar ook 'n hele stuk teologie agter die bewering op II, p. 24: „Wij moeten oppassen dat wij het koninkrijk der hemelen niet verwarren met de Kerk. De Kerk is de heilige vergadering van alle ware Christ-gelovigen; tot het Koninkrijk der hemelen behoren allen, die Jezus als Koning erkennen.” Die vraag kom by ons op: Kan 'n mens Jesus as Koning erken en geen ware Christ-gelowige wees nie? Kan 'n mens 'n ware Christ-gelowige wees en Jesus nie as Koning erken nie? Bedoel die skrywer dat die eise vir die deelname aan die Koninkryk van die hemele ligter is as dié vir die lidmaatskap van die Kerk? Ek sou 'n boek waarin dergelyke uitsprake voorkom, nie graag in kinderhande sien nie.

A. VAN SELMS

H. BERGEMA, *Rondom Israel*, J. H. Kok N.V. Kampen 1957.

Hierdie boekie gee in klein bestek (60 bladsye) 'n goed leesbare oorsig van die probleme rondom die staat Israel en sy kontrovers met die Arabiere. Die skrywer het hom deur besoeke aan Israel en Jordanië en deur breë literatuur goed op die hoogte van die stand van sake gestel en behandel die teenstelling tussen die nuwe staat en sy nabure veral van uit die gesigspunt van die Christelike sending. Dit gee hom 'n standpunt van waaruit hy sowel teenoor Israel as teenoor die Islam 'n kritiese voorbehoud kan handhaaf. Nou en dan is hy geneig die Arabiere en die Moslems met mekaar te vereenselwig; dis natuurlik onjuis; die Arabies-sprekende Christene in Jordanië, die Libanon en Egipte neem teenoor Israel dieselfde houding aan as hulle Islamitiese landgenote.

Hierdie misverstand bring die skrywer daartoe om Abraham die stamvader van die Moslems te noem (p. 29), en anderkant te beweer dat die Islamiete tydens die eerste wêreldoorlog in opstand teen Turkye gekom het. Abraham is volgens die Bybel die stamvader van die Arabiere, en die Turke was in 1916 seker so goeie Islamiete as die Arabiere wat teen hulle in opstand gekom het. Onjuis is ook dat Cyprus deur Engeland eers in 1915 beset sou wees (p. 30) of dat Turkye hom tydens die tweede wêreldoorlog by die Gealliëerdes aangesluit sou het (p. 31). By 'n herdruk, wat ons die uitgawe seker toewens, sou ook 'n paar ander onnoukeurighede verbeter kon word. Die skrywer vergeet op p. 11 dat Weizmann nie die direkte opvolger van Herzl was nie; Max Nordau het in die tussentyd die leiding gehad. Op p. 46 was vermelding van die werk van Ten Boom as leier tussen die twee wêreldoorloë van die sending onder die Jode van Hervormde kant seker gewens, sowel uit die oogpunt van historiese noukeurigheid as uit dié van piëteit.

Hierdie opmerkings mag bewys dat ons die boekie van Bergema met aandag geles het. Nieteenstaande die paar historiese onjuishede beskou ons dit as 'n goeie inleiding tot die problematiek rondom Israel en wil ons dit graag in die aandag van ons lesers aanbeveel.

A. VAN SELMS

DR. A. S. VAN DER WOUDE, *De Dankpsalm-en* (De Handschriften van de Dode Zee in Nederlandse vertaling), Amsterdam, Proost en Brandt N.V., 1957.

'n Keurige deeltjie! Hierdie lof geld sowel van die uiterlik as van die innerlik van hierdie boek. Bandjie en tipografiese versorging doen die uitgewer en drukker eer aan, en is 'n waardige omlysting van die voortreffike inhoud. In hierdie serie (waarin op die oomblik dat ons die bespreking van die eerste deeltjie neerskrywe reeds twee volgende bndeltjies vertalings van Dooie-See-tekste verskyn het) word deur uiters bevoegde geleerdes 'n Nederlandse vertaling met inleiding en verklarende aantekeninge van die alom-vermaarde Qumraan-tekste gegee. Deur sy doktersproefskrif, wat oor die Messiaanse voorstelling van die Dooie-See-gemeenskap handel, het Van der Woude reeds bewys hoe diep hy in die literatuur van hierdie sekte, wat gedurende die eerste eeu voor en na Chr. gebloei het, deurgedring het. Hierdie nuwe publikasie bewys opnuut watter bekwame en voorsigtige wetenskaplike werker hy is.

Miskien is daar onder ons lesers wat die boek van die resensent, *De rol der lofprijzingen*, besit en hulle afvra of die vertaling van *Van der Woude*, wat amper gelyktydig daarmee verskyn het, nou wel enig nut vir hulle kan hê, temeer omdat die werk van die resensent deur sy uitvoeriger kommentaar en sy sistematiese samevatting meer as die dubbele omvang het. Hierop sou ek met alle klem bevestigend wil antwoord. Die vertaling van *Van der Woude* bevat op verskillende plekke aanmerklike verbeterings op my eie werk. Die sterkste voorbeeld daarvan is die vertaling van V,29, waar ek geles het „en zij verdreven mij naar

Egipte". Op hierdie plek het ek nie die sitaat uit Kgl. 1:3 herken nie. *Van der Woude* vertaal: „Men achterhaalde mij in de benauwenis” en dit is ongetwyfeld veel beter. In die voorbygaan mag ek opmerk dat as iemand in die tweede eeu voor Chr. uit die Judese land, waar die Seleucidiese heersers oppermagtig was, moes wegvlug, hy volgens alle waarskynlikheid na die land, wat deur die teenstanders van die Seleuciedes beheers is, naamlik die Ptol meïese Egipte, sou vlug. Die geskiedenis bied verskillende voorbeelde daarvan. Dit bly dus moontlik dat ek gelyk gehad het met aan te neem dat die digter, wat *Van der Woude* sowel as ek vereenselwig met die Leraar van geregtigheid, in Egipte as balling gelewe het, maar in die teks staan dit as sodanig nie. So is daar nog wel ander punte waar ek die vertaling van *Van der Woude* bo myne verkies.

Dis origins verblydend en bemoedigend, dat die ooreenkomste tussen ons twee vertalings veel talryker is as die onderlinge afwykings. Waar dit hier gaan om ongevolkse tekste wat boonop nog dikwels ernstig beskadig is en partymaal moeilik leesbaar, daar sou dit ook moontlik wees dat ons twee se resultate volkome teenstrydige trekke opgelewer sou het. Dis nie die geval nie. Die leser kan maar aanneem dat waar ons twee ooreenstem, en dit is in die groot meerderheid van die reëls die geval, 'n sterk saak vir die waarskynlikheid, dat ons die regte begrip gehad het, uitgemaak kan word. Waar ons nie saamstem nie, daar is ek self dikwels geneig om *Van der Woude* gelyk te gee. Aan die ander kant moet ek egter ook sê dat ek op 'n plaas soos V, 21-23 my eie vertaling bly verkies.

Summa summarum: *Van der Woude* se vertaling is 'n voortreflike stuk werk, wat die volle aandag verdien van elkeen wat hom met die Dooie-See-tekste besig hou.

A. VAN SELMS

Internationale Zeitschriftenschau für Bibelwissenschaft und Grenzgebiete, Patmos-Verlag Düsseldorf. Bank III, Heft 1-2; Band IV, Heft 1-2.

Reeds vroeër het ons op hierdie oorsig van die literatuur oor Bybel en aanverwante onderwerpe, wat deur 'n reeks van R.K. geleerdes in verskillende lande versorg word, die aandag gevestig. Die aantal tydskrifte in die verskillende lande is teenswoordig so groot, dat dit vir een mens nie meer moontlik is om almal te volg nie. Ons kan dus maar net dankbaar wees dat deur middel van die *Zeitschriftenschau* met sy kort inhoudsopgawe van elke artikel wat oor die Bybel verskyn het, die arbeid verlig word. Die sistematiese indeling maak dit moontlik om sonder veel tydverlies 'n oorsig te kry oor wat oor 'n bepaalde onderdeel in die afgelope jare verskyn het. Vir biblioteke is dit 'n onmisbare instrument, en elkeen wat ver van die sentra van Bybelwetenskap woon kan nie beter doen as om met behulp van hierdie werk sy eie literatuurlyste te kontroleer en aan te vul. Band III bespreek die literatuur van 1954/55; Band IV die van 1955/56.

A. VAN SELMS

DR. A. S. VAN DER WOUDE, *Die messianischen Vorstellungen der Gemeinde von Qumrân*, (Studia Semitica Neerlandica, 3) Assen, Van Gorcum, 1957.

Op hierdie proefskrif het die skrywer die graad van Theologiae Doctor aan die Universiteit van Groningen verwerf, en daar is alle rede om sowel die jong doctor as ook die Groningse universiteit van harte geluk te wens. Die proefskrif is 'n belangrike bydrae tot die wetenskaplike verwerking van die gegewens in die Dooie-See-rolle en verwante materiaal. Dit is omvangryk (274 pp.), maar nêrens breedspakig nie, en daar is geen bladsy in wat uit die betoog gemis sou kon word. Die werk is in Duits geskrywe en lees aangenamer as heelwat Duitse werke waarvan die skrywer 'n Duitser is.

Die skrywer kom ten aansien van die Messiaanse voorstellings van die dokumente uit Qumraan en die Damaskus-gekskrif tot die volgende konklusies: Die sekte het twee gestaltes aan die einde van die dae verwag: Die Messias uit Aäron en die Messias uit Israel. Die Messias uit Aäron is 'n hoëpriester, uitteraard uit Levi, en 'n afstammeling van Aäron. Sy funksie is veral die van onderwys; daarom heet hy ook „Leraar van die geregtigheid” en „Ondersoeker van die Tora”. Hy moet met die terugkomende Elia vereenselwig word, en sal hoër gesag as die Messias uit Israel besit. Ook in die eindstryd teen die kinders van die duisternis speel hy die gewigtigste rol; dis hy wat die leer van die gelowiges sal opstel en die seënspreuke sal uitspreek. Hy verteenwoordig die ewige verbond van die Here met Pinehas (Num. 25:10-13).

Die ewige verbond met Dawid (2 Sam. 7:8-16) word in die eindtyd tot uitdrukking gebring deur die verskyning, gelyktydig met die Messias uit Aäron, van die Messias uit Israel, 'n koning uit Juda, uit die geslag van Dawid, wat egter aan die Messias uit Aäron die eerste rang moet afstaan. Hy speel 'n minder belangrike rol in die eindstryd, maar sy gestalte bewys dat die verwagtings van die gemeenskap van Q mraan ook staatkundige ideale ingesluit het.

Verder het die gemeenskap ook 'n profeet verwag, en wel op grond van Deut. 18:18. Hierdie verwagting het die sekte—of wel 'n deel daarvan—vervul gesien in die verskyning van die historiese leraar van die geregtigheid. Terwyl in die „Manual of Discipline” die profeet nog verwag word, en wel as 'n gestalte wat aan die verskyning van die twee Messiasse voorafgaan, word in die Damaskusgekskrif en in die Habakukkommentaar van die leraar van die geregtigheid nie meer as in direkte samehang met die eskatologiese figure van die twee Messiasse gepraat nie. Die „Manual of Discipline” is dus ouer as die twee ander genoemde geskrifte. Die leraar van die geregtigheid as ondersoeker van die Tora moet onderskei word van die eskatologiese Messias uit Aäron, wat ook „ondersoeker van die Tora” genoem word.

Op grond van hierdie onderskeidings van die drie gestaltes gee die skrywer op p. 88, 89 'n fraaie eksegesi van Joh. 1:19-28. Dit kom weer

duidelik aan die lig dat kennis van die literatuur van die Qumraan-sekte van groot belang vir die bestudering van die Nuwe Testament is; dit beteken natuurlik nie dat die skrywer van hierdie ondersoek sou beweer dat die Nieutestamentiese literatuur regstreeks deur die geskrifte van die sekte beïnvloed sou wees. Juis 'n gedetailleerde ondersoek soos ons hier aangebied word, bewys die geweldige afstand tussen die Evangelie en die leringe van die sekte.

Na die behandeling van die Messiaanse voorstellings van die eintlike Qumraan-literatuur wy die skrywer 'n korter hoofstuk aan die Messiaanse voorstelling van die pseudepigrafiese geskrif „Die Testament van die twaalf patriarge”. Dit blyk dat hierdie geskrif, waarvan nou ook fragmente uit Qumraan bekend is (insonderheid, maar nie uitsluitend, uit die testament van Levi) dieselfde voorstellings bied en in sy oorspronklike vorm uit dieselfde kringe afkomstig moet wees. Later is dit deur 'n Christelike hand (of hande) in 'n nuwe redaksie uitgegee.

Die derde hoofstuk spreek van die oorspronge en die historiese relasies van die messiaanse voorstelling van Qumraan. Hierby moet die skrywer hom ook op die moeilike terrein van die geskiedenis van die sekte waag. Op hierdie gebied het ons nog min vaste bodem gevind, en die skrywer sal self wel oortuig wees dat sy konklusies nog nie definitief genoem kan word. Die vereenselwiging van die sekte met die Essene word die laaste tyd weer aangeveg, en die verhouding tot Sadduseërs en Fariseërs is nie duidelik nie. Volgens die skrywer was die Essene eers 'n regtervleuel van die Sadduseërs, en het hulle saam met ander vromes hul teen die Helleniserende tendense van die ander Sadduseërs verset. Maar toe Jonatan die Makkabeër in 153 hoëpriester geword het, was dit volgens die Essene in stryd met die voorskrif van Esegël (44:15; 48:11) en het hulle hulself van die ander groepe van vromes, wat die priesterskap van die Makkabeër wel verdra het, afgeskei, en sodoende toe eers tot 'n sekte in die eintlike sin van die woord geword. Daar is 'n paar moeilike punte in hierdie konstruksie. In die eerste plaas is dit eienaardig, dat terwyl die party wat die naam van Sadok dra, hom nie teen nie-Sadokitiese hoëpriesters verset nie, die Esseners dit wel doen. In die tweede plaas spreek die aangehaalde passasies uit Esegël glad nie oor die hoëpriesterskap nie, maar oor die priesters in die algemeen, in teenstelling tot die Leviëte, en niemand betwyfel dat die Makkabeërs 'n priestergeslag was. In die derde plaas kom nêrens in die Dooie-See-literatuur 'n polemiëk teen die afkoms van die „bose priester” voornie, en CDC IV, 4 v. vermeld die afkoms van die Sadokiedes net vlugtig en in die algemeen: „Sien, die uiteensetting van hulle name volgens hulle geslagte en die tyd van hulle ampsvervulling en die getal van hul benouwenisse en die jare van hul vreemdelingskap en die uiteensetting van hulle dade.” Ons kan nie sê dat hier besondere nadruk op die afstamming gelê word nie. In die vierde plaas stam die Makkabeërs volgens I Makk. 2:1 van Jojarib af; uit die verband tussen I Kron. 24:7 en die voorafgaande

vers kan afgelei word dat Jojarib as 'n afstammeling van Eleasar beskou is. In my I Kronieke, Tekst en Uitleg, het ek op genoemde plaas redes aan-gegee om aan te neem dat die Makkabeërs afstam van Johanan wat tussen 410 en 406 die amp van hoëpriester beklee het, en dat h⁷ tot die geslag Jojarib behoort het. Ten onregte spreek die outeur oor Jonatan as 'n nederige dorpspriester: van die dae van Josia af is daar geen dorps-priesters nie; Jojarib word onder die priestergeslagte nie maar net in Kron. nie, maar ook in ouer lyste in Neh. genoem. Die feit dat die familie in Modein gewoon het, doen niks af van sy regte in die heiligdom te Jerusalem nie. In die Makkabese tyd het 'n priester nooit êrens anders sy amp vervul as net in Jerusalem—die skismatiese tempel van Leontopolis daargelaat.

Ons kan maar net hoop dat verdere publikasie van die duisende fragmente en van die volledige rolle wat volgens voorlopige berigte in nuut-ontdekte grotte gevind is, meer lig op die geskiedenis van die sekte sal werp. Gesien die feit dat die fragment van die Nahum-kommentaar, wat in die vierde grot gevind is, ons vir die eerste keer 'n historiese naam gegee het, dié van Demetrius, hoewel dit sowel Demetrius I as Demetrius III kan wees, is die verwagting dat verdere vondste en publikasies vir ons nuwe lig sal laat opgaan, nie ongegrond nie. Ondertussen lyk dit tog onwaarskynlik dat die vernaamste gevolgtrekkings van *Van der Woude* aan die wankel gebring sou kon word. Ons het 'n sterke vermoede dat sy werk blywende waarde sal besit, wat waarlik nie van die meeste boeke oor die sekte van Qumraan gesê kan word nie.

A. VAN SELMS

G. CH. AALDERS, *Ezechiël I en II*, Commentaar op het Oude Testament, Kok, Kampen, 1955 en 1957.

Die dele van hierdie serie, wat deur Nederlandse gereformeerde outeurs geskryf word, volg mekaar reelmatig op. Met 'n sekere jaloersheid het die resensent gesien, hoeveel ruimte *Aalders* tot sy beskikking gehad het. Terwyl die resensent in die Afrikaanse „Bybel met verklarende aantekeninge” net honderd bladsye tot sy beskikking gehad het, bevat hierdie twee dele 765 paginaas groot formaat. Tog is dit nie te veel waar dit so 'n belangrike en in veel opsigte duistere boek as dié van Esegïël betref.

In ooreenstemming met die behoudende standpunt van die kommentaar in die algemeen, beskou *Aalders* die Bybelboek as die werk van een persoonlikheid, die profeet Esegïël, wat tydens die Babiloniese ballingskap onder die Jode in die Eufraatvlakte gepredik het. Alleen ten aansien van 1:1-3 neem hy aan dat hulle in hul teenswoordige vorm van die hand van 'n later uitgewer stam. 'n Tydlang het Outestamentici uit verskillende lande geprobeer om netsoos in Jesaja en Jeremia ook in Esegïël die stemme van verskillende outeurs te onderskei. Uitgangspunt vir so'n onder-

skeiding is die onweerspreeklike feit dat in party hoofstukke wat as prosa gegee is, sekere kenmerke van Hebreuse poësie onmiskenbaar nog deur die prosa-gewaad deurskemer. Die poëtiese dele sou dan van die ou profeet Esegïel wees, terwyl die prosa-bewerking en uitwerking uit 'n later tyd sou stam. Maar die opvallende eenheid van taal, gedagtes, en opbou van die geheel pleit sterk teen 'n derglike opvatting. Die eerste reaksie teen die pogings om tot 'n analiese van die boek te kom, het gelei tot die opvatting dat die boek in sy geheel uit later tyd as die Babiloniese ballingskap stam. Tereg, volgens ons mening altans, wys *Aalders* die twee opvattinge altwee af: die boek stam in sy geheel van een man, en daardie man het tydens die Babiloniese ballingskap gelewe.

Terwyl ons met hierdie opvatting instem, betreur ons dit dat *Aalders* aan die hierbo genoemde feit dat die digterlike vorm telkens deur die prosa-gewaad heenskemer, so min aandag gegee het. Nog in die Inleiding, nog in die eksegese, het ons daar iets naders oor gevind nie. En tog is dit van veel belang, sowel om die vorm van die boek te verstaan as ook vir die eksegese van die onderdele daarvan. Esegïel se voorgangers het in digmaat geprofeteer, en van Esegïel self het sy tydgenote gesê dat hy was „soos 'n minnelied, soos een skoon van stem, wat goed op die snare speel” (Eseg. 33:32). In hierdie verband kan op Jes. 5:1, maar ook op Eseg. 16 gewys word. Is dit nie waarskynlik nie dat Esegïel in die tradisie van sy voorgangers verder gaande, sy profesieë in digterlike vorm voorgedra het, en dat hy geruime tyd later, toe hy sy boek saamgestel het, hierdie digterlike vorm telkens deur prosa-aantekeninge verbreek het? Hieraan is dan bv. te wyte dat die uitlegger telkens moet opmerk dat Esegïel die allegorie van hfst. 16 'n oomblik loslaat (sien bv. *Aalders* op 16:8, 14).

As dit juis is dat ons dus die gesproke, digterlike woord van Esegïel moet onderskei van die veel later optekening in prosa deur dieselfde persoon, dan kom daar 'n interessante teologiese vraag op: wat moet ons as die gesaghebbende profetiese getuienis beskou, die gesproke woord of die geskrewe boek? Volgens die Nederlandse Geloofsbelydenis is die gesproke profesie die vrug van die werking van die Heilige Gees, die optekening van daardie gesproke woord egter 'n daad van gehoorsamenheid jens die gebod van God. Dit wil dus sê dat die inspirasie spesiaal aan die gesproke profesie verbind is, terwyl die optekening onder die gehoorsamenheid val. In die optekening is meer ruimte vir menslike aksie as in die spreek. Dit is dus die plig van die uitlegger om so moontlik van die geskrewe na die gesproke woord terug te gaan, want in die gesproke woord kom die Heilige Gees tot uiting.

Hier het ons dus 'n derglike probleem as wat ek in *Kerk en Theologie* 1951, p. 76-96 ten aansien van die psalms aangesny het. Ongelukkig was die reaksie daarop van Gereformeerde kant meer bits as verhelderend. Miskien is dit ook nie aangenaam om vir hierdie soort van dilemmas en hulle konsekwensies geplaas te word nie. Maar dis ook nie aangenaam

nie om jare lank met hierdie vrae te moet worstel en so selde 'n helpende hand uitgesteek te sien.

Verder alle lof vir die kennis, belesenheid en ywer wat in hierdie twee dele oor Esegïel tot uiting kom.

A. VAN SELMS

DR. P. J. ROSCAM ABBING, *Biecht en Absolutie*, Boekencentrum N.V.—'S-Gravenhage, 1958.

Hierdie publikasie is die 13de in die serie „Praktisch Theologische Handboekjes”, wat deur die „Werkgroep voor Zielsorg” van die „Raad voor de Herderlyke Zorg der Ned. Herv. Kerk”, die lig laat sien is. Die skrywer van hierdie studie gee in die voorwoord 'n tweërlei doel aan met hierdie werkie: dit wil nl. die diskussie oor biege en absolusie in die Nederlands Hervormde Kerk open, 'n saak waaroor daar van Protestantse kant, in teenstelling met wat die geval in Duitsland en Frankryk is, nog weinig nagedink is. Verder is die bedoeling om met hierdie diskussie, die sielsorg, waarvan hierdie tema 'n onderdeel is, te suiwer en te verdiep.

Die sentrale vraag wat die skrywer behandel, is of daar naas die bekende biege vorme soos bv. die hartebiege (die direkte biddende skuld-belydenis voor God); die versoeningsbiege (van mens tot mens oor een of ander vergryp); die gemeentelike boetedoening ens., en naas die absolusie in die gestalte van die toesegging van vergewing in die prediking, ook nog plek en noodsaaklikheid bestaan vir spesiale, privaatbiege en absolusie, en of hierdie privaatbiege en -absolusie aan die amp gebonde is, en of dit die taak is wat aan elke christen gestel is.

Die skrywer behandel sy stof in sewe hoofstukke waarin hy o.a. die noodsaaklikheid van besinning, die eksegetiese en dogmatiese aspekte, die struktuur van biege en absolusie, behandel. Die skrywer bied sy stof beheersd, duidelik en deeglik gefundeerd aan, terwyl hy die hele probleem met passende saaklikheid en versigtigheid behandel.

Sy ondersoek resulteer in die konklusie dat daar wel plek en noodsaak is vir biege en absolusie in die kerklike sielsorg. Hy grond sy bevinding op die Skrifgegewens, asook die positiewe houding wat hy by die Reformatore vind t.o.v. hierdie vraag. Verder wil hy dit nie prinsipiël aan die amp bind nie, hoewel die predikant prakties tog eerste in aanmerking kom. Hy wil biege nie 'n verpligting maak nie, maar reken dat dit deur toegewyde sielsorg tog met 'n sekere spontaniëteit tevoorskyn sal tree.

In 'n slothoofstuk is die kritiek opgeneem van enkele persone oor die beskouings van die skrywer oor hierdie saak. Behalwe enkele terloopse opmerkings, dat nl. die Skrifgegewens nie volledig behandel word nie, en dat daar wel die gevaar van 'n „ex opere operat” bestaan, is m.i. die belangrikste vraag wat gestel word, en wat ons ook as belang-

rikste punt van kritiek wil stel, hierdie: of daar wel nog noodsaak bestaan vir private bieg en absolusie as toevoeging tot die toesegging van vergewing in die prediking van die regverdiging-van-die-goddelose.

Nietemin beskou ons hierdie werk belangwekkend en wil dit graag by predikante aanbeveel. Hoewel daar by ons nog nie 'n merkbare onrus oor die sielsorg bestaan nie en waarskynlik nog geen behoefte aanwesig is om hierdie tema te bespreek nie, sal die diskussie vroeër of later tog ook by ons geopen moet word. Om die gedagtes daartoe te stimuleer, is hierdie werkie besonder geskik.

F. J. VAN ZYL